

Aradidae.

Aradus dilatatus Duf. Igenpataka VII. — *corticalis* L. Nagyenyed V., VII. — v. *annulicornis* F. Nagyenyed IV., VII., VIII. — *Betulae* L. Maros-Gombás IV., Nagy-Oklos VIII.

Aneurys laevis F. Budakesz V.

Gerrididae.

Hydrometra stagnorum L. Nagyenyed IX., Spalato VI.

Velia rivulorum F. Spalato VI.

Gerris rufoscutellatus Latr. Oláh-Lapád VII — *paludum* F. Bélabánya VII., Kolpach VIII. — *najas* Deg. Körmöczbánya VIII. Új az északnyugati felföldre (III regio); Veszprém után a második termőhelye. — *Costae* H.-Sch. Oláh-Lapád VIII. Spalato VI. — *thoracicus* Schum. Nagyenyed, Miskolecz VII. — *gibbifer* Schum. Nagyenyed IV. — *lacustris* L. Csombord II., Topánfalva VIII.

Magyarország pillangói.

Irta: A. Aigner Lajos.

XXV.

3. nem. *Satyrus*. F. ¹⁾

Többnyire nagy pillangók; szárnyaik szélesek, fölül barnák vagy feketék, legtöbb esetben világos szalagokkal és szemekkel. A szem csupasz, a tapogató alul szőrös, utolsó íze általában rövid; a costális s olykor az I ér duzzadt. A *hernyó* vastag, orsóalakú, csupasz, hosszanti sávokkal; füveken él, nappal rejtőzik, kitelel és a földben alakul át. A *báb* vastag. A 44 palaearktikus faj közül hazánkban 9 honos.

1. A felület fekete vagy sötétbarna, világos szalaggal ... 2
A felület sötétbarna, a szalag hiányzik vagy alig jelzett 6
2. A felület bársonyos fekete, a felső szárnyon megszakított széles tejszínű szalaggal és a csúcson nagy szemmel

Circe F.

- A felület feketés-barna, sárgás-fehér szalaggal ... 3
3. A szalag sárgás-fehér (nöstény), vagy füstös barnával borított (hím). A felső szárny csúcsán nagy-, az alsó szárnyon kis pupillás szem áll, melyek alul is láthatók.

Hermione L.

¹⁾ Satyrok: *Bachus* kísérői.

A szalag sárgás-fehér (nőstény), vagy füstös-barnával borított (hím). A felső szárny csúcsán nagy szem áll (alul is); az alsó szárnyon csak alul van apró pupillás szem. Az előbbi fajhoz nagyon hasonló, de kisebb

Alcyone Schiff.

A szalag hím és nősténynél egyaránt fehér --- --- --- --- 4

4. A szalag és a felső szárny elülső szegélye fehéres, két nagy szem diszítí, melyek pupillája igen apró. A felület sötét-barna, zöldes tünettel.

Briseis L.

A szalag ocker-sárga vagy vöröses-sárgás --- --- --- --- 5

5. A szalag széles, oker-sárga; a hím felső szárnyán sötét barnával egészen behintve, két nagy, pupillás szemmel; a hímnél a szalag az alsó szárnyon foltokká oszlott és egy pupillás szemmel diszített

Selene L.

A szalag vöröses-sárga, a hímnél keskenyebb foltokká oszlott. A felső szárnyon egy, fölül vak, alul pupillás szem áll, az alsó szárny belső zúgán egy fekete pont van

Arethusa Esp.

6. A szalag hiányzik; a felület egyszínű sötét-barna; a felső szárnyon két nagy-, az alsó szárnyon egy kisebb, kék pupillás szem áll. A szemek a sötétebb hímnél kisebbek.

Dryas Sc.

A szalag alig jelzett, foltokká oszlott --- --- --- --- 7

7. Az alapszín sötét-barna, a felső szárny elülső szegélyén világos-szürke. 5 kis szemet visel, melyek közt két fehéres pont látszik. A valamivel világosabb színű nőstényen a szemek sárgás keretűek,

Statilinus Esp.

Az alapszín sötétbarna, 2 nagy, kék pupillás szemmel, melyek közt gyakran mutatkozik két kékes-fehér pont. A világosabb színű nőstényen a szemek nagyobbak és vöröses-sárga színű kereten állanak **Actaea var. Cordula** Hb.

25. *Satyrus Circe* F. ¹⁾.

Fabricius, Entomologia systematica p. 495. (1775); *Proserpina* Schiffermüller & Denis, Syst. Verz. d. Schmetterl. d. Wiener Gegend p. 165. tab. 1. fig. 90. o. (1776).

¹⁾ Görög bűvésznő.

A szárnyak bársonyos-feketék, tejszínű széles szalaggal, mely a felső szárny csúcsán levő, többnyire pupillátlan szem alatt megszakított. Alul feketés-barna, szürkével márványozott, a felület rajzaival.

Hazánkban országszerte számos helyen található, de többnyire ritka, csak helyenkint gyakori jun. közepétől aug. közepéig szép nagy példányokban, kifeszítve 57—77 mm. Legkönnyebben reggel fogható, ha a ♂ erdei réteken a fűben ülő és inkább csak délután röpködő ♀-t keresi; később az árnyékba húzódik és szeret fatörzseken és nedves erdei úton, valamint lóganéjon is ülni, úgyszintén kedveli az izzadtságot és gyakran a gyűjtő kabátjára is rászáll.

Keveset változik; a pupillátlan apicalis folt hol nagyobb, hol kisebb; igen ritka az oly példány, melyen ama foltnak tisztán látható fehér magva van s a 2. sejtben a fehér szalagfoltban szegélyfelé meglehetősen nagy, gyönyörű fehér pupillás szemfolt mutatkozik: ab. *punctata* Aig.

Hernyója feketés-barna, hátán 2 fehér vonal fut le, oldalt sárgás-barna, sárgás, fehér és feketés vonalakkal és okkersárga sávval, 50—40 mm. hosszú. Május—júniusban *Lolium temulentum* (vadóc), *Bromus sterilis* (rozsnok), *Anthoxanthum odoratum* (borjúpázs) és egyéb fűnemeken él. Nappal közel a földhöz száraz fűszálak közt tartózkodik. Naplemente után, midőn táplálkozni jár, épen úgy mint ezen nem egyéb fajainak hernyói meringetés által könnyen gyűjthető. *Bábja* elül lelapított, közepén vastag, hátul hegyes, gesztenyeszínű, a szárnyhüvelyeken sárga foltok sora van.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.- és Felső-Ausztria VIII., Karinthia VII., Cseh- és Morvaország VII—VIII., Galiczia, Bukovina VIII., Románia VII.

Elterjedési köre: A Harz hegységtől Sicziliáig 52—37° és a Pyreneáktól a Kaspióig 20—65°.

26. *Satyrus Hermione* L. ²⁾.

Linné, Museum Ludovicae Ulrica reg. p. 281 (1764);
Hübner, Samml. europ. Schmetterl. Fig. 122—24: *Hermione major*. Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. T. tab. 8. Fig. 3. (1777).

²⁾ Görög női név.

A szárnyak feketés-barnák, széles sárgá-fehér (a hímnél füstös-barnával borított) szalaggal, melyben a felső szárny csúcsán egy nagyobb, az alsó szárny zugán egy kisebb pupillás szem ül, melyek alul is láthatók. Alul az alsó szárny szürke, feketével márványozott, közepén két fekete sáv és széles fehér, barnával pontozott szegélyszáv fut le.

Hazánkban országszerte gyakori, jun. közepétől aug. közepéig. Erdőszélén vagy erdei tisztásokon a fák derekán vagy sziklán szeret ülni, lóganéjon szivogatni; az izzadtság is vonzza és akárhány rászáll az izzadó emberre.

Példányaink rendszerint igen nagyok, kifeszítve (65—70 mm) és leginkább csak a szemek számára s alakjára nézve változnak. Akad hím példány, melyen a felső szárny szeme vak; viszont nőstény, melyen a 2. sejtben még egy pupillás nagy vak szem jelentkezik, de még olyan is, melyen a két szem közt a 3. sejtben mutatkozó fekete pont is jelen van: ab. *punctata* Aign.

Petéje hosszúkás, fölül benyomott, sávozott. *Hernyója* vöröses-szürke, hátán igen gyöngye fekete sáv, oldalt halvány barnás-szürke sáv fut le, 30—40 mm. hosszú. Kitelevé júniusig *Holcus lanatus* (czirok) s egyéb fűnemeken él. *Bábja* sötét-barna, a szárny hüvelyek világosabbak.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.- és Felső-Ausztria VIII., Karinthia VII—VIII., Cseh- és Morvaország VII., Románia VII.

Elterjedési köre: Közép Németországtól Cyprusig 51—35° és Spanyolországtól a Volgáig 10—65°.

27 *Satyrus Alcyone* Schiff. ¹⁾

Schiffermüller & Denis, Syst. Verz. d. Schmetterl. d. Wiener Gegend p. 169. (1776); *Hermione* Borkhausen, Naturgesch. d. Schmetterl. F. p. 63. II. p. 199. (1788/89); *Hermione minor* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. T. tab. 8. Fig. 2. (1777).

A szárnyak feketés-barnák, széles, sárgás-fehér (a hímnél füstös-barnával behintett) szalaggal, melyben a felső szárnyak csúcsán egy szem áll; az alsó szárnyon csak alul van szem. Egészben igen hasonlít az előbbi fajhoz, de kisebb s alsó szár-

¹⁾ Görög női név.

nyának szalagja alul befelé élesebben körvonalazott. Kifeszítve 47—60 mm.

Hazánknak igen kevés pontjain figyelték meg eddig, t. i. Tavarnok, Selmezbánya, Trencsén-Teplicz. Eperjes és Fiume környékén július—augusztusban.

Petéje gömbalakú, fehéres. *Hernyója* csontszínű, hátán barna, oldalt világos sáv fut le, 35 mm. hosszú, május—júliusban *Brachipodium pinnatumon* (kurtatoff) él és kövek vagy alom alatt bábozódik.

Előfordul a következő szomszédországokban; F.- és Alsó-Ausztria VII—VIII, Karinthia VIII., Cseh- és Morvaország és Szilézia VII., Galiczia VII—VIII., Bukovina VIII.

Elterjedési köre: Danzigtól Kis-Ázsiáig 60—40° és a Pyreneáktól Derbentig 20 - 65°.

28. *Satyrus Briseis* L. ²⁾

Linnaé, *Museum Ludovicae Ulricae reginae*, 276. (1764);
Hübner, *Samml. europ. Schmetterl. tab. 130. Fig. 1.*;
Janthe major Esper, *Die europ. Schmetterl. in Abbild. T. tab. 26. Fig. 1.* (1777).

A szárnyak sötét-barnák. zöldes tünettel; a felső szárnyon, melynek elülső szegélye fehéres, ugyanily színű elkülönített foltokból álló szalag fut le, amelyben két, igen apró pupillájú szem áll; az alsó szárny határai elmosódottak. Alul a felső szárny fehér, töve, csúcsa és szegélye barna, az elülső szegélyen két fekete folt van; az alsó szárny töve fekete, szalagja sárgás-szürke, szegélye pedig barnás-szürke.

Hazánkban országszerte, többké-kevésbé gyakori jul. elejétől aug. elejéig, erdei és hegyi réteken virágzó Scabiosán (sikkantyú) Carduuson (bogáncs), Eriugiumon található.

A rendes színezésű és méretű törzsfaj (kifeszítve 46—56 mm.) csak a felvidéken fordul elő.

Budapestnél nagy alakja röpiül (55—60 mm.), melynek szalagjai igen szélessek, alul inkább barnás-szürke, az alsó szárny középszalagja világosabb barnás-szürke, csaknem egyszínű szürke. Ritka az oly példány, mely alul egészen fehéres alapszínű, igen sötét (barnás-fekete) rajzolattal: var. *meridionalis* Stgr.

²⁾ Briseis: Achilles rabnője, ki miatt közte és Agamemnon közt viszály támadt.

Más alakjánál a felső szárnya 2. és 5. sejtjében levő pupillás szemeken kívül a 3. sejtben is jelentkezik apróbb pupillás szem, mely azonban csak pont alakjában is jelezve lehet: *ab. punctata* Aign.

Petéje gömbalakú, felső végén 3 sor szemölcsessel. *Hernyója* sárgás-szürke, hátán sötét. oldalt világos-szürke sáv fut le, 29—30 mm. hosszú, május—juniusban *Sesleria coeruleán* (bibikon) él és napközti kövek alá rejtőzik. *Bábja* zömök, hátán sötét sáv van.

Előfordul az összes szomszédországokban: A.-Ausztia, Karinthia és Morvaország VII—VIII., Isztia VIII—IX., Csehország és Szilézia VII—VIII., Galiczia, Bukovina és Románia.

Elterjedési köre: Németországtól Déli Franciaországig 52—43° és Párisból a Kaukázusig 20—55°. Fajváltozatai Algirig, Perzsiáig, Szibériáig.

29. *Satyrus Semele* L. 4).

L i n n é, Systema Naturae. Ed. X. p. 474. (1758); Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 8. Fig. 1. (1777).

A szárnyak sötét-barnák, okker-sárga széles szalaggal, mely a hím felső szárnyán sötét-barnával egészen behintett, és melyben két nagy, pupillás szem áll; a hím alsó szárnyán a szalag foltokká oszlott és egy pupillás szemmel díszített. Alul a felső szárny töve vörös-barna, szalagja pedig sárga, két szemmel; az alsó szárny szürke és barna rajzolású, közepén sötét csipkés harántos sáv fut le.

Hazánkban országszerte tenyészik, általában ritkább, csak helyenkint gyakori, jun. elejétől aug. elejéig, erdőszéleken és erdei réteken, sziklákon és fatörzseken szokott ülni. Példányaink rendszeren igen nagyok (58—63 mm.).

A var. *Aristaeus-Bon.-tet*,⁵⁾ melynek sávjai szélesebbek és úgy mint a középtér élénk színezésűek, csak Fiuménél és Mehádián figyelték meg.

Petéje bordás, sárgás-fehér. *Hernyója* barnás-szürke, hátán sötét-barna vonal, oldalt egy sárgás-szürke és egy szürke sáv fut le, 27—30 mm. hosszú; május—juniusban *Aira canescensen* (pákhordó) és *Deschampsia caespitosán* (nápicz). *Bábja* zömök, szürkés-barna.

4) Kadmus leánya, Bacchus anyja.

5) Görög hős neve.

Előfordul az összes szomszédországokban: A.-Ausztria és Karinthia VIII., Morvaország VII—IX., Szilézia VI—VII., Románia VII.

Elterjedési köre: Laphontól Algirig 68—35° és Spanyolországtól a Kaszitóig 10—65°.

30. *Satyrus Arethusa* Esp. ¹⁾.

Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. II. tab. 69. Fig. 3. 4. (1781).

A szárnyak sötét-barnák vöröses-sárga szalaggal, mely a hímnél keskenyebb, foltokká oszlott. A felső szárny csücsán és gyakran 2. sejtjében, valamint az alsó szárny belső zugán is 1—1 fekete pont áll. Alul az alsó szárny barnás-sárga, csücsán pupillás szem van, elülső és külső szegélye fekete; az alsó szárny barna, világos szürkével márványozott, közepén fehéres sáv fut le.

Magyarországon aránylag kevés helyen található (jul. közepétől aug. végéig), de ott ahol előfordul, többnyire gyakori erdei réteken, Scabiosán (sikkantyú), Eringiumon stb., kifeszítve 38—47 mm.

Budapesten többnyire szép rajzú példányok röpülnek, többé-kevésbé élénk rozsdaszínű szegélyszárvával, mely azonban a ♂-nél, kivált az alsó szárnyon gyakran erősen megfogyott, sőt olykor teljesen eltűnik.

Igen ritka a var. *peszérensis* Aig.¹⁾ világos fakó-barnás színeséssel, melyből a sáv aranyozva tűnik elő. Csak Peszéren figyelték meg.

Hernyója csontszínű, hátán sárgán szegélyezett fekete sáv fut le; május-juniusban *Festucán* (csenkesz) él.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.-Ausztriában VII., Morvaország-Galicziában, Romániában VI.

Elterjedési köre: Kasantól K.-Ázsiáig 56—40° és Spanyolországtól az Altaiig 10—110°.

¹⁾ Görög Nimfa.

¹⁾ A peszéri, termőhelye után.

31. *Satyrus Statilinus* Hfn.²⁾

Hufnagel, Tabellen v. d. Tag-Vogeln etc. d. Gegend um Berlin: Berlin Magazin II. p. 84. (1766); Freyer, Neuere Beiträge z. Schmetterlingskunde tab. 499. Fig. 23.; *Fauna Sulzer*, Abgekürzte Gesch. d. Inseln tab. 17. Fig. 8. 9. (1776); *Arechne* Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild II. tab. 95. Fig. 2. 3. (1781).

A szárnyak sötét-barnák; a felső szárnyon két, többnyire pupillás szem és közöttük két fehér pont van, az alsó szárny belső zugán fekete pont és szegélyén fehéres pontok sora jelentkezik. A valamivel világosabb nőstényen a szemek sárgás keretűek. Alul a szegély szürke; a felső szárny szemei sárga keretűek; az alsó szárny barna, közepén fehéres sáv fut le.

Hazánkban aránylag igen kevés helyen található aug. elejétől szept. elejéig és ritka, Budapesten és Peszéren azonban gyakori hegyi réteken és homokbuczkás erdőkben kivált Éringiumon, üldöztetve, összetett szárnyakkal száraz fű közé a homokba ül, s akkor alig vehető észre. Kifeszítve 43—48 mm.

A var. *Allionia* F. alul tiszta fehér sávval, csupán Mehádián és Dalmáciában, valamint Fiumén, Buccarin és Portorén található, mely utóbbi helyeken a törzsalakot helyettesíti. A mehádiái példányok kisebbek, de élénkebb színezésűek.

Hernyója: agyagszínű, öt egyenlő széles sávval. 30 mm. hosszú; aprilistól-juniusig *Weingaertneria caulescens* (pákhordó), *Festuca ovina* (csenkesz) és *Poa annuán* (perje) él. *Bábja*: zömök, síma, barnás.

Előfordul a következő szomszédországokban: A.-Ausztria VIII., Csehország, Szilézia VIII., Galiczia és Románia.

Elterjedési köre: Danzigtól Kis-Ázsiáig 55—35° és Spanyolországtól Odesszáig 10—5°.

32. *Satyrus Actaea* Esp.³⁾ var. *Cordula* F.⁴⁾

Actaea Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbid. II. tab. 57. Fig. 1. 6. (1780). Var. *Cordula* Fabricius, Entomologia systematica p. 226. (1793); *Hippodice* Hübner, Samml. europ. Schmetterl. Fig. 718-ig.

²⁾ A rómaiknál a gyermekek védő istene.

³⁾ Aktaeos: partlakó.

⁴⁾ Női név.

A szárnyak a hímnél sötét feketés-barnák. a felső szárnyon két pupillás szem és közöttük két fehér pont van; az alsó szárny zugán egy ritkán pupillás apró szem áll. Alul a felső szárny csúcsán levő szem sárgás keretű; az alsó szárny közepén keskeny szürke sáv és szélesebb szegélyszáv fut le, zugán 1—2 s elülső szegélyén olykor egy szem jelentkezik. A világosabb színű nőstény felső szárnyán a szemek nagyok, barnás-sárga keretűek; az alsó szárnyon barna szalagnak némi nyoma mutatkozik. Alul a felső szárny világos barnás-sárga; az alsó szárny világos szürkés-barna, világosabb szalagokkal.

Hazánkban csak Portorén és Dalmáciában figyelték meg augusztusban.

Hernyója: barna, hátán és oldalt 1—1 feketés-barna sáv fut le; fűneműeken él.

Előfordul a következő szomszédországokban: Románia, Podolia; egyébként Franciaország, Svajcz és a Balkán havasain; a törzsfaj Francia-, Spanyol- és Olaszországban.

33. *Satyrus Dryas* Sc.¹⁾

Scopoli, Entomologia Carniolica p. 153. (1763); Esper, Die europ. Schmetterl. in Abbild. I. tab. 40. Fig. 1. 2. (1777); *Phaedra* Linné, Museum Ludovicae Ulricae reginae p. 280. (1764); *Briseis* Esper, l. c. I. tab. 6. Fig. 1. (1777); *Athene* Borkhausen, Naturgesch. d. europ. Schmetterl. I. p. 71. (1788).

A szárnyak egyszínű feketés-barnák; a felső szárnyon két nagyobb, az alsó szárny zugán egy kisebb kék pupillás szem áll. Alul a szárnyak világosabb színűek, a szemek sárga keretűek; az alsó szárny közepén fehéres szalag fut le, mely a világosabb színű nőstényen tisztábban látható, ennek szemei nagyobbak is.

Hazánkban országszerte található (jul. közepétől aug. közepéig), többnyire gyakori, helyenkint azonban ritkább. Szeret erdőben a fák árnyékában röpködni. Nagysága változó, a ♂ 48—55, a ♀ 56—60 mm. közt ingadozik.

Rajz és színezés tekintetében is igen változó. A főszárny két szeme nagyobbára halvány-kékes, néha tiszta kék, a ♂-nél gyakran pupillátlan. Az alsó szárny zugán sokszor kék magú szem áll, mely néha csak pont által van jelezve, vagy egészen

¹⁾ Görög erdei nimfa.

hiányzik. Alul a felső szárny szemei rendszerint sárgás-vörös keretben állanak s eperjesi példányoknál gyakran jelentkeznek közöttük tisztán kivehető fehéres vonalkák. Az eperjesi példányok az alsó szárnyon alul rendszeren, ♂-nél erősebb, a ♀-nél gyöngébb, tisztán észrevehető fehér szalagot viselnek. Budapesti példányoknál ez a szalag kivált a ♂-nél igen megfogyott, sokszor csak jelezett, ritka esetben teljesen hiányzó. Az efféle példányok a var. *sibirica* Stgr.-hez ²⁾ tartoznak.

Egyik eperjesi ♀-nek feltűnően nagy a két kék szeme, közöttük pedig, a 3. sejtben levő nagyobb szem fölött, a 3. sejtben is jelentkezik egy széles, de kisebb kék szem: ab. *punctata* Aign. Hasonló példányt 3 nagy kék szemmel Romániában és Galicziában is fogtak.

Hernyója: sárgás-szürke, hátán 3 finom fekete kettős vonal, oldalt barnás-szürke sáv fut le, 30—35 mm. hosszú, május-juniusban *Avena elatioron* (zab) él és laza szövedékben a földön bábozódik. *Bábja*: zömök potroha világosabb barnás-szürke.

Előfordul az összes szomszédországokban: A.-Ausztia, Karinthia, Morvaország és Szilézia VII—VIII. Galiczia VII., Bukovina és Románia VII—VIII.

Elterjedési köre: Kazantól Olaszországig 56—37° és Franciaországtól Koreáig 20—160°.

Bogarászati jegyzetek.

Irta Szombathy Kálmán.

1907. nyarán az északnyugati felföldön és a lengyel Pieniny hegyekben bogarászván a magyar fauna adatait néhány érdekes lelettel gazdagíthattam. Adataim a következők:

I. *Nebria Fussi* Bielz. A Veresklastromtól (Szepes vármegye) a lengyelországi Scawnica-Kroszienko felé húzódó hegy-csoportban egyebek mellett ezt a fajt is gyűjtöttem, mely eddig csak a Radnai havasok (Ünőkő, Korongyos) és a szomszédos máramarosmegyei Pietroszról volt ismeretes. Ezek szerint fajunk elterjedési területe a Központi Kárpátokig terjed.

²⁾ A szibériai.